

УДК 377.8

О.В. ЗАХАРОВА

Державна льотна академія України, Кіровоград

МОРАЛЬНА ПРАКТИКА ЯК ІДЕЙНА ЗАСАДА СУЧАСНОЇ СВІТОВОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті розглядається співвідношення моралі та духовності в контексті сучасних етичних досліджень. Звертається увага на евристичну цінність взаємного впливу моралі та духовності для процесу пошуків та побудови сучасної етики.

Ключові слова: мораль, цінності, духовність, виховання.

Постановка проблеми. Тенденції перегляду цінностей і меж крайніх форм раціоналізму в сучасному українському соціумі спричинили особливу увагу дослідників як до самого поняття «духовність», так і до з'ясування форм взаємодії, взаємозбагачення між різними складовими цього феномену. Це має неабияке значення для теоретичної і практичної педагогічної діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій. Спрямування сучасних досліджень свідчать про те, що поняттю духовності все частіше надається морально-етичних характеристик. Наприклад, за С. Кримським, «духовність завжди виступала як принцип самопобудови людини, як вихід до вищих ціннісних інстанцій конституювання особистості та її менталітету, як заклик до здійснення того, що не здійснюється природним шляхом. Духовність – це здатність переводити універсум зовнішнього буття до внутрішнього всесвіту особистості на етичній основі, здатність створювати той внутрішній світ, завдяки якому реалізується самототожність людини, її свобода від жорстокої залежності перед ситуаціями, які постійно змінюються. Духовність, врешті-решт, призводить до свого роду смислової космології, що поєднує образ світу з моральним законом особистості» [2, с.23]. Такої універсальності духовність набуває саме завдяки людській діяльності, яка не тільки задає людиновимірність світу, але й надає людському існуванню в ньому певних моральнісних ознак. Таке буття конститується як «ціннісно-смисловий Універсум» (С. Кримський, [1, с.26]). Ця думка відомого українського філософа виразно підтверджує плідність дослідження суті моралі в контексті її функціонування разом з іншими складовими континууму духовності, врахування їх можливих впливів, взаємодоповнюваності й співвіднесення як форм духовно-практичного освоєння дійсності. А з іншого боку варто зважати на те, що самій моралі притаманна суто людська здатність ціннісно-смиислового ставлення до зовнішнього і внутрішнього світу. Ця властивість ідентифікує одну з основоположних засад самої духовності.

Формулювання цілей статті: аналіз підходу видатного сучасного українського філософа С. Кримського до розгляду духовності як цілісного, комплексного утворення, системи, в якій мораль є одним з елементів.

Такий підхід дозволяє розглядати мораль поруч з іншими формами духовності як визначальний чинник процесу вибору світоглядних орієнтацій людини, пошуку й закріплення певної системи духовних цінностей. Завдяки безпосередності такого світобачення, евристичного звучання в осягненні моральної сфери надається не тільки раціонально-теоретичним, але й емоційно-чуттєвим, вольовим, життєво-практичним елементам моральнісної орієнтації. Такий підхід дозволяє враховувати весь спектр багатоманітних проявів духовно-моральнісних засад людського буття.

Виклад основного матеріалу. Мораль є складним багатогранним комплексом в єдності емоційно-чуттєвих, вольових, раціональних засад людської діяльності,

що надає ціннісно-сміслових рис людському буттю й довершує весь континуум духовності.

Духовно-практична форма освоєння світу, якою виступає мораль, структурує й задає певний стандарт усім іншим способам пізнання дійсності. З найдавніших часів під впливом моральних настанов розвивались і функціонували будь-яка людська спільнота чи окремих індивід у ній, дотримуючись певних обов'язків і правил, норм поведінки та цінностей.

Як іманентний елемент існування людини мораль передувала пізнанню в його класичному розумінні. Довгий час перебуваючи на рівні безпосередньо-належного, вона розвивалася разом із людиною, суспільством, нагромаджуючи при цьому багатий матеріал для систематизації, раціонального пояснення. Критики крайніх варіантів раціоналістичної парадигми вказували на своєрідність моральної практики, у якій завжди фіксується інваріантна присутність морального стрижня, навколо якого формується специфічна сфера суто людського ставлення до світу, що набуває характерних форм і виявів у кожному історичну епоху. Моральна практика виступає певною поєднуючою ланкою між теорією й життєвим досвідом, який орієнтується, насамперед, на сферу повсякденного існування людини, де, за словами М.Гайдегера, й «вершиться істина буття».

Специфіка моралі як феномена людської духовності визначає й своєрідність етичного пізнання, яке не вичерпує багатоманітної природи моральної сфери тільки формами раціонально-теоретичного пізнання. Універсальний, загальнообов'язковий і загальнозначущий характер функціонування моралі в людському суспільстві накладає свій відбиток і на етичне осмислення цієї сфери. Вибудована на раціональних засадах, етика стала прикладом застосування методології раціоналізму до сфери гуманітарно-філософських дисциплін. Здобутки класичної європейської етики незаперечні. Визнання основоположної ролі розуму – історична традиція філософсько-етичної думки західної культури, яка й зараз має своїх прихильників і визнана багатьма науковцями. Але реалії сучасних змін розуміння меж і можливостей раціоналістичної методології, «розширення раціональності», переорієнтація всього комплексу науково-філософського та й етичного знання до певної міри проблематизують однозначне визнання єдиноістинності тільки раціонального типу пізнання.

Сучасна «криза раціональності» по-особливому вплинула і на етику та ускладнила розуміння морального феномена, суть якого не можна вичерпно пояснити тільки з точки зору раціоналістичної методології. Пласт емоційно-чуттєвих, вольових, життєво-практичних елементів в моральній діяльності людини виявляє духовно-практичну природу морального відношення як цілісного, безпосереднього, несуперечливого типу світосприйняття, що ближчий до життєвої мудрості й моральнісної істини-правди і є складником загального комплексу духовності. Остання ж розуміється набагато ширше, ніж тільки розумне влаштування і об'єктивне осягнення буття людини й світу.

Наприклад, один із сучасних українських дослідників феномену духовності, І.В. Степаненко ідентифікує його «як специфічно людську здатність ціннісно-сміслового ставлення до світу (зовнішнього і внутрішнього у їх єдності), здатність розрізняти, засвоювати і виробляти цінності та смисли, здійснювати їх інтеграцію і субординацію. Духовність як сутнісна характеристика людини не є суто психічним феноменом. Вона виникає в царині напруження людина-світ» [4, с.56].

Стосовно світу людина реалізує свої потенційні можливості, розкриває через активне начало свою сутність, пізнає себе та дійсність, накладає на якусь її частину слід і значущість своєї діяльності й буття, засвідчує себе в ній як істоту, причетну до культурного буття, доля якого, до певної міри, визначається і її активністю. Така

діяльна природа є специфічно «культурною якістю людини, визначається не стільки обставинами буття, скільки можливостями його. Людина не тільки має буття, але в процесі самовизначення вибирає буття, здійснюючи ту чи іншу можливість, потенцію власного існування. Тим самим людське існування конститується у вигляді такого, що постійно здійснює онтологічний вибір. Це стосується не тільки життєдіяльності людського роду і різних спільностей людей, але характеризує і життєвизначення конкретної людини» [3, с.68]. Такий вибір у своїй основі має й моральнісне значення. Адже сам сенс надання переваги чомусь одному перед іншим передбачає наявність оцінки (оцінювання), здатності співвідносити й обирати прийнятніше, краще у відповідності з системою смислосназначущих моральнісних цінностей. Найповніше людська моральність виявляється у відносинах з іншими. Надання онтологічного статусу спілкуванню в сучасному етико-філософському дискурсі по-новому засвідчує етичний вимір таких відносин. Саме царина міжлюдського спілкування сприяє реалізації наявних моральних чеснот і творенню нових, надає цінності й смислу всьому людському буттю як культурному, духовно-практичному. У цій сфері дуже рельєфно виявляється моральнісний зміст духовності та смислова спорідненість духовного континууму й моралі. Тому саме на основі визнання їх взаємодії і взаємодоповнюваності та збагачення в системі культури сучасні дослідники наголошують на значущості розгляду всієї сукупності відносин зі світом через призму вказаної єдності.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Розглянутий у статті варіант розуміння зв'язків і взаємозалежностей між буттям людини і світом відповідає сучасним науково-філософським підходам до виявлення глибинних засад єдності світу й людини, знаходження прийнятних альтернатив побудови цілісного, децентрованого світо-й людиноосягнення. У відповідності з цим, світопорядок постає, за С. Кримським, як «штучно розчаклований світ з привілейованим становищем людини, це реальність, якій притаманний аксіологічно значущий ландшафт, і становить специфічний ціннісно-смисловий Універсум». Ця людиномірна система, за С.Кримським, містить три компоненти: природу як основу ноосферного буття; цивілізацію, що виявляється через культурні потенції та практичну діяльність; монадне буття, яке постає як ціннісно-смислова активність етносу або особистості. Це складне утворення вбирає в себе всю розмаїтість форм існування природи, цивілізації та людського світу на рівні індивідуального й соціального життя, їх взаємовідносин, впливів і співбуття.

На нашу думку, саме такий підхід є плідною ідейною (філософською) основою для сучасної етики, оскільки на світоглядному рівні він актуалізує потребу розглядати світове буття в єдності його компонентів, надаючи їм ціннісно-смислового характеру через людську духовно-практичну діяльність. Необхідність такого підходу в етиці і використанні його в педагогічній (виховній) практиці незаперечна й перспективна, зважаючи на інтенсивні пошуки універсальних, відповідних викликам часу й духовно-моральнісним запитам, етичних засад діяльності людини, знаходження нових аксіологічних орієнтирів.

Список використаної літератури

1. Кримський С. Б. *Запити філософських смислів* / С. Б. Кримський. – К. : ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
2. Крымский С. Б. *Контуры духовности: новые контексты идентификации* / С. Б. Крымский // *Вопросы философии*. – 1992. – № 12. – С.21–28.
3. Пролеев С. В. *Духовность и бытие человека* / С. В. Пролеев. – К. : Наукова Думка, 1992. – 107 с.
4. Степаненко І. В. *Метаморфози духовності в ландшафтах буття* / І. В. Степаненко. – Харків: ОВС, 2002. – 256 с.

О.В. Захарова

Государственная летная академия Украины, Кировоград

МОРАЛЬНАЯ ПРАКТИКА КАК ИДЕЙНЫЙ ПРИНЦИП СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ

В статье рассматриваются соотношения морали и духовности в контексте современных этических исследований. Обращается внимание на эвристическую ценность взаимного влияния морали и духовности для процесса поисков и построения современной этики.

Ключевые слова: мораль, ценности, духовность, воспитание.

O.V. Zakharova

State Flying Academy of Ukraine, Kirovograd

MORAL PRACTICE AS AN IDEOLOGICAL PRINCIPLE OF MODERN PEDAGOGICS

The author examines correlation of moral and spirituality in the context of modern ethics researches of this subject. Attention on the heuristic value of the mutual influencing of moral and spirituality applies for the process of searches and constructions of modern ethics.

Key words: moral, values, spirituality, education.